

KOSÁRY DOMOKOS

A nemzeti nyelv történeti útja

Európa mindenkor több nemzetből állt, és több nemzetből fog állni a jövőben, akkor is, amikor Európa várható új egysége valóban és végleg létrejön. Harmónia áll fenn minden félelem ellenére – a nemzet iránti változatlan lojalitás és az európai eszme között.

A nemzeti nyelvek történeti fejlődése is európai jelenség. És ennek nyilvánvalóan egyik fontos, egyedi változata a magyar nemzeti nyelv fejlődése. Számunkra alapvető fontosságú. Azt lehet mondani, hogy ma, amikor itt az Abaúji Szabadegyetemen, amelynek kezdeményezését örömmel üdvözlöm, a magyar nyelvről lesz szó, olyan témát vesznek elő, amely aktuális volt a múltban, és aktuális a jelenben, és nagyon fontos és aktuális marad a jövőben is. És engedjék meg, hogy itt mindjárt beleszójak egy pár mondatot mondanivalómba arról, hogy milyen fontosnak tartom azt, hogy ebben az országban a régi, hagyományos helyi kulturális kezdeményezések újraéledjenek, s azok a rejtett és eléggé ki nem fejlődő szellemi erők, amelyek ennek az országnak számos régiójában lehetőségként élnek, mind valóra váljanak. Legszívesebben sokkal gyakrabban jönnek el ezekhez a helyi, vidéki kezdeményezésekhez, de azt, hogy ide eljőjtek, külön indokolta az a meglepetés, amely engem tiszteletbeli taggá történő választásommal a Kazinczy Ferenc Társaság részéről ért. Kívánok nagyon sok sikert a Kazinczy Társaság és az Abaúji Szabadegyetem további működéséhez. Az Akadémia elnökének kötelessége Magyarországot ismerni és meglátogatni. Nem öregurak klubja szeretnék lenni, valahol a fővárosban, hanem olyan szervezet, amely ennek a társadalomnak minden rétegéhez szólni tud, és meg tudja értetni velük, hogy olyan funkciót végez, amelynek nemzeti jelentősége van valamennyiünk érdekében.

Amikor itt a nemzeti nyelv történeti útjáról szeretnék Önök előtt beszélni, természetesen nem a nyelvészek dolgába kívánom beleártani magam, hanem elsősorban azt a történelmi utat szeretném megvilágítani, az európai művelődés történetén belül, amely a magyar művelődés, a magyar nyelvi, nemzeti fejlődés oroszlánrésze volt. Három szakaszról szeretnék itt beszélni egymás után, időrendben. Az első az a modern nemzeti nyelv kialakulása, előkészítése; ez nálunk a nyelvújítás időszaka. A másik a nemzeti nyelv problémájának a jelentkezése akkor, annak a történelmi fordulatnak az idején, amikor a régi feudális világot felváltotta az új, a polgári, nemzeti világ a múlt században. A harmadik szakasz pedig a nemzeti nyelv prob-

lémáinak a jelenkor történetében, a huszadik században való jelentkezése, egy olyan újabb forduló időszakában, amikor egy jelentős újabb periódus küszöbére értünk; ezt a fejlődést két dolog jellemzi, amely messzemenően kihat a magyar nemzeti fejlődésre is: az egyik az európai integráció előrehaladása nyugaton; a másik az eddigi szovjet hatalom széthullása keleten.

Nézzük az első szakaszt! A nemzeti nyelvek fejlődése Európában hosszú és általános folyamat volt, amely közös jellemzőkkel bírt annak ellenére, hogy ezt mindenütt a helyi feltételek szabták meg, egyedi módon. Az eredetileg középkori latinnal szemben kezdtek érvényesülni a nemzeti nyelvek; a latinnal szemben, amely a nyugati kereszténységhez tartozó feudális országok középkori művelődési eszköze volt. Ezek a különböző anyanyelvek már a középkorban kezdtek fölbukkanni, írott formában is, hogy azután egymás után elérik az irodalmi nyelv bizonyos fejlődési szintjét. Elég hosszú ideig tartott ez a folyamat. Előbb a vallásos szépirodalom szintjén jelentkeztek az anyanyelvek, aztán a hivatalos közéletben, magasabb fokú oktatási szinten és a tudomány területén. Tulajdonképpen a latint és az anyanyelveket hosszú időn át egymással párhuzamosan is használták, rendszerint úgy, hogy a hivatalosnak, az eredetinek számító szöveg volt a latin, és a szélesebb rétegeknek szóló az anyanyelvű. Közben – természetesen – a latin is fejlődött, mert a középkori rendkívül gyatra és hibás latint a reneszánsz után felváltotta az antik, humanista klasszikus szerzők megalkotta latin, amelynek megtanulása azonban sokkal nehezebb volt, mint a középkori latiné. Középkoraink nagy része egészen a 19. század elejéig latinul tanított. Mint tudjuk, Magyarországon a hivatalos magyar nyelvet törvény 1844-ben mondta ki. És a 18. század végén még egészen modern közgazdasági, technikai, jogi stb. problémákat kellett magyar szerzőknek latinul kifejeznie, megfogalmaznia. Hogy mást ne mondjak, amikor a 18. század végén a magyar jakobinusok a bíróság elé kerültek, az is latinul tárgyalt, s ezért az inkriminált szövegeket latinra fordították. A híres francia forradalmi dalt, a *Ca ira*-t is latinra fordították Magyarországon. Ez így hangzott: *Ibit hoc, ibit hoc, aristocrathe ad lanternaus*.

Az anyanyelvek mindenütt dialektusokra oszlottak, helyi nyelvjárásokra, és felettük lassan kialakultak nagyobb nyelvi változatok. Ezek közül az egyik, amely valamilyen történelmi feltételrendszer miatt a legfontosabb lett, vált a későbbi irodalmi nyelvvé. Magyarországon ez a Felső-Tisza-vidéki nyelvjárás lett, ennek a régióknak a nyelvjárása, Bessenyei és Kazinczyé. Ez a felső-tiszai nyelvi változat nem utolsósorban azért keletkezett, mert ez volt a magyar tradícióknak egyik fő bázisa. A főváros és a központ a török idők alatt hosszú időre megsemmisült. Az angol nyelv hosszú századokon keresztül szinte paraszti dialektusnak számított az egyházi

latinnal és a normann feudális, úri francia nyelvvel szemben, – közben Angliát 1066-ban francia nyelvű normannok hódították meg – Chaucer, Wycliffe nyelvén nőtt fel Shakespeare színvonalára. Azt mesélték nekem Angliában, hogy a mai angol nyelvben is nyoma van ennek a kettősségnek, mert a „marha”, az állat annak a számára, aki hajtja ox, aki eszi, az úr számára beef (vagyis a francia boeuf). Ugyanígy, ha a juhok a pásztor hajtja, akkor sheep (birka), ha eszik, akkor mutton (ami mouton franciául). Így tükröződik a nyelvben az egykori politikai és társadalmi tagozódás. Az új, 16. századi angol nyelv fő bázisa London környéke volt.

A francia nyelv kezdeteit szintén a középkorban figyelhetjük meg. A 16–17. században új, abszolutisztikus uralkodók alatt kikovácsolódik egy nagy politikai keret, s ezen belül fokozatosan a közigazgatás, jogszolgáltatás és a diplomácia nyelve a francia lesz. A 18. században ez olyan tekintélyre tett szert, hogy egész Európában a franciát használják a nemzetközi érintkezésben. A Párizs környéki nyelvi változat lett az irodalmi nyelv alapja. A francia irodalom – Corneille, Racine, Molière – ezt teremti meg. És így, amikor a 18. században a francia felvilágosodás eszméi jöttek, a filozófusoknak már hajlékony, mozgékony, gazdag, színes francia nyelv állt a rendelkezésére.

Az új nemzeti nyelvek jelentkezésének döntő szakasza volt az, amikor kezdik a közös, kötelező normát szabályozni. A nyelvi változatok, amelyekről az előbb beszéltem, még mindig többfélék. Nálunk is különböznek a dunántúli és a tiszai változatok. Ott például azt, hogy látják, ty-vel akarták írni, itt tj-vel, ahogy ma is írjuk. Ez az egységesülés különböző szakaszokban, különböző időpontokban ment végbe. Mindenesetre erre szükség volt a fejlődés egy bizonyos fokán. Amikor sokkal több ember kezdett írást használni, olvasni, megjelent a sajtó, megnőtt a nyomtatott munkák száma, fontos lett, hogy közösen megállapított normák alapján működjék az irodalmi nyelv. Mint ahogy szerszámokat is szabvány alapján készítenek egy olyan társadalomban, ahol a gazdasági, társadalmi szükségletek elkezdnek bővülni. Ez az egységesítés, szabványosítás – vagy idegen szóval: standardizálás – Franciaországban a 17. században, Angliában valamivel előbb, Németországban a 18. század első felében, Magyarországon az 1770-es évektől – Bessenyeivel – indult el és Kazinczy vitte győzelemre a nyelvújítás ügyét. Az a szó, hogy nyelvújítás, több mint szabványosítás, mert mind a német, mind a magyar nyelv esetében nemcsak arról volt szó, hogy a különböző nyelvi változatokat közös szabályok szerint egységesítsék, hanem arról is szó volt, hogy a régi nyelvet, amely nem volt elég modern, a latinnal szemben nem tudott minden területen érvényesülni, úgy gazdagítsák és korszerűsítsék, hogy alkalmas legyen a legmodernebb témák kifejezésére.

Itt tehát a különböző tudományágak, mesterségek, művészetek szükségletei szerint végbement nyelvi modernizálás, vagyis funkcionális modernizálás következik be. Németországban Goethe fiatal korában már egy fejlett német nyelvet mondhatott magáénak. A nemzeti nyelv kialakulása Németországban is, Magyarországon is a felvilágosodással esett egybe, tehát azzal a törekvéssel, hogy az emberi szellem egy új kalandra induljon, ami óriási felfedezéseket hozott, és megerősítette a nemzeti fejlődést. Amikor a magyar nyelvújítás végbement, ami a 19. század első évtizedeiben következett be, még mindig voltak olyan nyelvek, amelyek nem fejlődtek eddig. Utána, a 19. század folyamán ezek a nyelvek is felfejlődtek, úgyhogy Európában a standardizált, egységessé vált nyelvek száma a 19. század folyamán tizenhatról harmincra nőtt. A fejlettebb nyelvek térhódításával szemben a később fejlődők védekeztek. Ez történt, amikor a német nyelvújítók a francia nyelvvel szemben védekeztek, a magyar nyelvújítók pedig – bár sokban a német mintát követték, a német tanulságot alkalmazták – éppen a német nyelvvel szemben védekeztek. Bizonyos fokig előfordult az, hogy más, újabb nyelvek a magyar nyelvvel szemben próbáltak védekezni. A magyar nyelvújítás tehát egy nagy európai folyamatnak egyik vonulata volt, amely egy új színnel gazdagította Európa színeképét, s ez a színekép most már soha nem fog eltűnni. Bessenyei Györgyöt említettem és Kazinczy Ferencet. Bessenyei volt az, aki a nyelv modernizálását nem pusztán formai kérdésnek tekintette, hanem összekapcsolta azzal, hogy a gondolatnak is meg kell újulnia. Ő azért akart fejlettebb új nyelvet teremteni, hogy nemzeti anyanyelvünk alkalmas legyen a legmodernebb, legkorszerűbb ismeretek befogadására. „Magyarság” című röpiratában (1778) Bessenyei arra emlékeztet, hogy az angol és a francia is szerény kezdetekről indult, majd hozzáteszi: „Soha egyetlen nemzet sem tehetette addig magáévá a bölcsességet, műveltséget, ameddig a tudományokat a maga anyanyelvébe bé nem húzta. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, és idegenen sohasem.” Bessenyei számára tehát az ismeretek bővülése, az emberek műveltségi színvonalának emelése volt a fő cél. De a nyelvi folyamat akkor is folytatódott, amikor nem Bessenyei programja érvényesült, és ezek egy bizonyos fokig már átvezetnek bennünket a következő időszakba, amikor a társadalmi és politikai átalakulásra került sor.

Ennek az átalakulásnak, tehát a kiváltságos, a feudális társadalomnak a modern társadalomba való átállításának folyamata egész Európában, hogy úgy mondjam, beletartozott a „menetrendbe”. De hogy miként ment végbe, az már lényegesen különbözött a helyi feltételektől. Tehát az, ami Franciaországban történt, a francia forradalomban, abból emberileg érthető és társadalmilag szükséges volt a feudalizmus lebontása, de hogy ez for-

radalmi terrorral vagy éppen guillotine segítségével ment végbe, az nem lehetett egyetemes minta. Mintaképnek tekintettük azonban mi is – és mindenki egész Európában – azt a formulát, amelyet a francia forradalmi politikai vezetés nagyon határozottan megfogalmazott, hogy tudniillik egy országban egyetlen nemzet van, a francia, s egyetlen nyelv van, a francia. A valóságban persze nem ez volt a helyzet még Franciaországban sem, ahol nagyon sokan nem tudtak franciául. De az erre törekvés, ez a példa messzemenően hatott Kelet-Közép-Európa országaiban is, ahol még sokkal kevésbé esetek egybe a politikai határok a nyelvi határokkal. Nálunk magától értetődőnek számított, Csehországban is, Lengyelországban is annak számított. A nemzeti mozgalmak úgy látták, hogy a régi ország most, az új fordulat után nemzeti állam lesz. 1790 körül már megjelentek azok a röpiratok, politikai beszédek, amelyek úgy gondolták, hogy Magyarország – a régi, soknemzetiségű Magyarország – az a magyarok országa, s aki itt él, annak magyarul meg kell tanulnia vagy magyarrá kell válnia. És ha megnézzük a magyar reformkor irodalmát, sajtóját, akkor világosan ki is tűnik, hogy ez a program a francia minta nyomán természetesen felbukkant, annak ellenére, hogy a régi Magyarországon a sok történelmi tragédia és török hódítás, a bevándorlások és a külső, német telepítés következtében a magyarok létszáma 50% alá csökkent. A középkorban is többféle nép élt itt, egykorú szövegek szerint is, csak nem ilyen arányokban, és nem ilyen tragédia eredményeként.

Ha megnézzük Kossuth Lajos Pesti Hírlapját, amely 1841-től a reform, az új társadalom céljaira irányult, ebben is az a program jelentkezett, hogy nemzet az, amelynek múltja van, amelynek létét a történelmi előzmények is igazolják. A szomszédos nemzetek közül ilyennek ismerte el a lengyeleket, ilyennek ismerte el a horvátokat, akiknek szintén volt nemességük. A Kárpát-medencén belül élő más népeket és etnikai kisebbségeket még nem ismerte el nemzetnek. Az első figyelmeztetés Széchenyi István részéről jelentkezett. Széchenyi volt az, aki talán a legtöbbit tette a magyar nyelv továbbfejlesztése érdekében azzal, hogy 1825 őszén egy évi jövedelmének felajánlásával az országgyűlésen, megalapította a Magyar Tudós Társaságot, mai nevén a Magyar Tudományos Akadémiát, éppen abból a célból, hogy a nemzeti nyelv erősítését, fejlesztését szolgálja. Szótárakat kellett készíteni, szabályokat kellett kidolgozni, a legkülönbözőbb tudományágak szakmai nyelvét megalkotni, és a nemzeti öntudatot erősíteni. Ez volt akkor tulajdonképpen – mint több más akadémiánál, nálunk is – ennek az intézménynek a fő célja. Ugyanez a Széchenyi azonban 1842-ben éppen az Akadémián tartott beszédében felhívta a figyelmet arra, hogy nem szabad erőltetni a magyarosítást. Ő nem annak volt ellensége, hogy mások a ma-

gyar nemzethez csatlakozzanak. A magyar nemzetfogalom mindig befogadó volt, sohasem kirekesztő, és ha egy német nyelvű polgár, vagy egy szlovák diák, vagy egy zsidó kereskedő, aki addig jiddisül beszélt, a reformkori társadalom vonzáskörébe kerülve a magyarok iránt érdeklődött és a magyar nemzethez csatlakozott, akkor ezt a magyarság mindig befogadta. Széchenyi nem ez ellen volt, hanem az ellen, hogy nyelvünket olyanokra is ráerőltessük, akik esetleg azt nem akarják. Ő a vonzerőt akarta erősíteni. Többször is elmondta: vigyázzunk, mert ez soknemzetiségű ország, s erre tekintettel kell lenni. Mert ahogy a Habsburg-monarchia soknemzetiségű állam, úgy a régi Magyarország is kisebb szövetség a nagyobb szövetéken belül (ezek az ő szavai). Amikor 1848-ban a forradalom megteremtette az új magyar társadalom alapjait, akkor ez természetesen történelmi jelentőségű változás volt. Az, hogy megszűnt a jobbágytság, megszűntek a nemesi kiváltságok, bevezették a közteljesítést – ezek úttörő jelentőségű változások voltak itt, Kelet-Közép-Európában. Ez mindenkire vonatkozott a régi országon belül, nemzetiségi különbség nélkül. S ezért úgy gondolták a magyar liberális nemesek, de a Petőfi-féle fiatal radikálisok is, hogy ezzel a kérdés megoldódott. Mi adjuk a szabadságot, alkossunk közös frontot minden visszahúzó erővel szemben. De ez nem volt elég. Nem volt elég, és erre a magyar vezetésnek is egy éven belül rá kellett ébrednie, amikor 1849 nyarán meghozta, Európa e részében elsőként a nemzetiségi törvényét, amely biztosította mások anyanyelvi jogait. Nem volt elég egyéni jogokat adni, mert ezek a szerb, román, szlovák nemzeti mozgalmak kollektív elismerést akartak. Az egyéni nem volt elég. Ezen sok vita folyt. 1868-ban, a kiegyezés után Deák Ferenc és Eötvös József olyan nemzetiségi törvényt alkotott, amely ismét messzemenő egyéni nemzetiségi jogokat adott, s ez egy akkor liberális államban sem volt csekélység, de nem oldotta meg a belső nemzetiségi feszültségeket az akkori Magyarországon belül. Annyival is kevésbé, mert ezt a törvényt Magyarországon igazán nem is hajtották végre. Alighanem azoknak volt igazuk, akik azt mondták, hogy ezt a sok nemzetiségű országot olyanná kell tenni, amelyben nyelvi, származásbeli különbség nélkül minden nemzeti kisebbség jól érzi magát, megkapja a maga iskoláit, a maga lehetőségeit. A kérdést eldöntötte az első világháború. Nem igaz az, hogy a régi Magyarországot egyszerűen a sok nemzetiség centrifugális ereje robbantotta szét. Ez az erő önmagában nem lett volna elég, s ez az erő nem minden esetben fokozódott volna odáig. Ahhoz, hogy egy ilyen lépésre sor kerüljön, a háborús vereség kellett, és az antant hatalmaknak az a politikája, amely a Habsburg-monarchiát és vele a sok nemzetiségű Magyarországot kis nemzeti területekre akarta szétbontani.

Ezzel elérkeztünk a harmadik szakaszhoz. Ez azzal kezdődik, hogy ezek az új „nemzeti államok”, melyek a régiek helyén létrejöttek, megint csak nem lettek nemzeti államok. Annak a jelszónak a jegyében ment végbe ez a változás, hogy nemzeti államokat teremtenek a sok nemzetiségű Ausztria-Magyarország helyett. De ezt úgy hajtották végre, hogy például a horvátokat és szerbeket többé-kevésbé egyetlen nemzetként kezelték, egyazon „nemzeti” államon belül. Ugyanúgy kezelték a cseheket és a szlovákokat is. Szinte nyersanyagként tekintették azokat a kisebb-nagyobb nemzeteket, amelyek azóta ugyancsak napvilágra jöttek, s követelik a maguk jogait. Vagyis: ezek az első világháború után létrejött ún. „nemzeti” államok a valóságban sok nemzetiségű államok voltak, amelyek örökölték a régi Habsburg-monarchia hierarchikus és megoldatlan nemzeti problémáit, úgyhogy nem is tudtak megbirkózni velük. Ismeretes, hogy a magyar nyelvű lakosság csaknem egyharmadát más nyelvű szomszédos országokhoz csatolták. Az első világháború utáni békerendszerek alkotói még emlékeztek arra, hogy itt azért súlyos változás történt, s már – ez az egykorú szövegekben benne van – elvben elmondták, hogy a határon kívül rekedt magyar kisebbségnek nemzetiségi jogokat kell biztosítani. Létre is jött egy ilyen regionális, tehát egész Kelet-Közép-Európát átölelő kisebbségi jogi rendszer, amelyet a Népszövetség ellenőrzése alatt 1919 és 1924 között 16 ország aláírt. Alapvető követelménynek számított, tehát be kellett volna őket tartani. Nem volt tökéletes a rendszer, nem oldotta meg a kérdést, de valamit jelentett. A második világháború után azonban nemhogy jobbat csináltak volna, hanem még ezt is eltörölték. Az 1946–47-es párizsi békeszerződésben egyetlen szó sincs arról, hogy kisebbségi jogokat kell biztosítani a részben helyreállított országok határai között. A nemzeti kisebbségek nem kaptak jogokat. Sőt, a sztálini politika hatására azok az embertelen módszerek is meghonosodtak, amire korábban Európában nem került sor, tehát arra, hogy ősi földjéről kiűzzék, kitelepítsék az embereket, végtelen szenvedések árán. Magyarokat Szlovákiából, németeket Csehországból, Lengyelországból, mint hogyha ilyen úton meg lehetne oldani a nemzetiségi kérdést. Ezek embertelen módszerek, amelyek éppen úgy elfogadhatatlanok, mint a háborús felelősség kollektív érvényesítése, tehát az, hogy egy nemzet állítólag háborús bűnös vagy fasiszta nemzet. Ennél erkölcsstenebb álláspontot, hogy egy védtelen nemzeti kisebbséget kollektíve kell felelőssé tenni, nehéz elképzelni.

Jelenleg tehát, tulajdonképpen annak ellenére, hogy vannak nemzetközi szervezetek, van ENSZ és annak vannak különböző jogi bizottságai, nincs igazán hatékony és érvényes kisebbségi charta, nemzetközi érvényű szabályozás.

Most, amikor Európa integrációja folyik az egyik oldalon, a másik oldalon pedig a Szovjetunió felbomlása után dezintegrációs, széthullási folyamat következett be, egy-egy nyugati, főleg francia politológus aggódva kiáltott föl, hogy hát mi lesz itt. Ha felbomlanak az országok keleten, akkor ez a vírus majd elhat nyugatra is. Mert ott sem oldódott meg minden, ott vannak a katalánok Spanyolországban, Korzika Franciaországban. Angliában azt mondta nekem nemrég egy felsőoktatási intézmény vezetője: itt – mosolyogva, ironikusan – talán a skótok is önálló államot akarnak, hiszen csak azért csatlakoztak Angliához, mert féltek Franciaországtól. De ki fél ma Franciaországtól? – kérdezte. Ki fél ma a Szovjetuniótól – kérdezhetjük –, ennél fogva Kelet-Közép-Európában is a nyomás alól felszabadulva mindazok a nemzeti mozgalmak eget és helyet kérnek maguknak, amelyek elnyomás alatt voltak. Innen a szlovák vagy horvát nemzeti mozgalmak, innen a szlovén függetlenségi törekvések.

Azt hiszem, hogy mégsem arról van szó, hogy a Kelet széthullik. Hiszen itt is nyilvánvalóan jelentkezik az integrációs törekvés. A lengyel, magyar, cseh és szlovák politika arra törekszik, hogy valahogy Európához csatlakozhassék, mert különben e népek Európa szélére sodródnak.

Mi köze mindennek nyelvünkhöz? Nagyon sok. Nézetem szerint ugyanis az európai integráció szükségképpen magával hozza azt, hogy el kell vetni azt a régi elképzelést, amely szerint egy állam teljesen szuverén, azon belül egyetlen nemzet uralkodik, s azt csinálja az ott élő állampolgárokkal, amit akar, mint valami privát állatkertben, ahol a tulajdonos dönti el, hogy mi legyen az öreg számmal. Ez a fogalom idejétmúlt és egyre veszélyesebb. Konfliktusok és destabilizáció forrása. Ezt módosítani kell ahhoz, hogy Kelet-Közép-Európában végre nyugalom legyen.

Mit értek ezen? Azt, hogy a régi államokat nemcsak fent kell módosítani, korrigálni, mert különben nem tudunk az európai integrációba bekapcsolódni. Nem teljesen szuverén sem Anglia, sem Franciaország akkor, ha létrejön az európai integráció. Közös megegyezéssel valamit fel kell adni. Ha egy kelet-közép-európai országnak sikerül ebbe az integrációba bekapcsolódni, akkor nemcsak a gazdasági, infrastrukturális elemeket kell összeigazítani – hiszen egyfajta sín párnak és egyfajta elektromos áramnak kell lennie –, hanem politikai rendszerét is össze kell igazítani ezzel az új Európával. De nemcsak fent, hanem lent is. Tehát a megoldás útja az, hogy nem határokat, területet kell vitatni, hanem biztosítani kell a kollektív emberi jogokat minden nemzeti kisebbségnek. Enélkül, ilyen nemzetközi előírás nélkül nem lehet az európai integrációt megvalósítani. Mi ezt nagyon nyomatókusan érezzük, s nem véletlen, hogy éppen mi, magyarok érezzük első sorban. Mert minket érint a legsúlyosabban, a mi kezünk, lábunk nyúlik át a

túlfoldalra. Abban a pillanatban, hogy ha egy ország, egy állam belenyugszik abba, hogy azok a nemzeti kisebbségek, amelyek a területén élnek, önálló kulturális, nyelvi kollektív jogokat kapjanak, mozgási szabadságot, a határok zártsága megszűnjék, az emberek között az információk szabadon áramoljanak egyik országból a másikba, egy-egy nemzeti kisebbség akadálytalanul érintkezhessek nemzeti rokonaival a határon túl, abban a pillanatban sem ezeknek a nemzeti kisebbségeknek a léte, sem az illető állam biztonsága nincs veszélyben, s abban a pillanatban megszűnik az a destabilizáló tényező, ami itt Kelet-Közép-Európában fenyegetően mutatkozott és a továbbiak során a nyugalmat is veszélyeztetheti.

A baj az, hogy mind az ENSZ, mind pedig a legtöbb hatalom még mindig úgy gondolkozik, hogy az emberi jogokat meg kell ugyan adni, de ezek egyéni jogok. Tehát mindenkinek joga például Erdélyben elmenni a román iskolába, a mágyarnak éppúgy, mint a románnak, elvégezni az egyetemet, mint egy románnak, és állásba menni, mint egy románnak. De akkor megszűnik magyarnak lenni. Tehát egyénileg nem lehet a nemzeti kisebbségek jogait megoldani, csak kollektíve, hiszen a nemzeti kisebbség az kollektív közösség. Hogy képzelhető az el, hogy egyéni jog alapján és egyéni pénzből a nemzeti kisebbség iskolát, vagy éppen egyetemet létesítsen magának, amire pedig egy nagyobb nemzeti kisebbségnek jogos igénye lehet. Ahhoz, hogy az egyéni emberi jogok érvényesülhessenek, hatékonyan tudjanak működni, ahhoz kollektív jogokat kell adni. Ez az, aminek az irányában kell az európai közösségnek fejlődnie. Az utóbbi évtizedekben valóban komoly tendenciák bukkantak fel abban az irányban, hogy ezeknek a nemzeti kisebbségeknek megfelelő kollektív jogokat kell biztosítani. Ezek nem a magyarok és szlovákok, nem magyarok és románok, nem a szerbek és horvátok ügye, ez összeurópai kérdés, amit csak összeurópai erőfeszítéssel lehet megoldani. Ebben az esetben a mi érdekünk egybeesik az európai integráció érdekeivel. Tehát ebben az irányban kell haladnunk.

Szerintem ez adja meg majd a biztosítékát annak, hogy az annyi csapással sújtott, annyi keserves szenvedést végigélt magyar nemzeti kisebbségek a határokon túl megtarthassák nemzeti nyelvüket, nemzeti öntudatukat, azt a biztonságérzést, amelytől meg akarták őket fosztani, és nyugodtan nézhessenek szembe a jövővel, velünk együtt. Őszintén remélem, hogy az európai integráció, amennyiben hozzá tudunk csatlakozni, magával fogja hozni egy olyan nemzetközi normarendszer feltételeinek kidolgozását és kötelezővé tételét, ami nélkül éppúgy nem lehet belépni az európai integrációba, mint ahogy nem lehet bemenni egy vendéglőbe ruhátlanul. Ahhoz, hogy valaki a civilizált Európában civilizált országnak számítsa, civilizáltan kell viselkednie. Lehet, hogy egyes szomszédaink nem szeretik, ha ezt

követeljük. De higgyék el, nem jogtalanság, amit mi követelünk, ez nem területigény, hanem egész egyszerűen olyan emberi jog, ami mindenkinek kijár. Még a magyaroknak is. Nem hiszem, hogy ennél kevesebbet kellene követelnünk.

S ebben nem gyengének, hanem önérzetesnek és igazságosnak kell lennünk. Így leszünk saját nemzeti hagyományainkhoz hűek.

